

عطارهای قدیمی حکیم‌باشی‌های بودندند با مطالعه، درایت و تجربه. نگاه کارنده روان‌شناختی‌شان درد و مرض را به سهولت تشخیص می‌داد. آنان در محله، مناطق شهری و دهستانی معروف خاص و عام و خانواده‌ها بودند. مطب‌شان یک چاردروایی جمع و جور و ساده بود با داروهای در قفسه‌های چوبی، برخی در جعبه‌های کوچک چوبی در کوشویی تعبیه شده به اطراف و پاره‌ای از داروها در کیسه‌های سر باز قرار داشتند. میز و تلفن و منشی و پیشکار و کولر نداشتند اما دید حکیمانه‌شان و اعتماد و اعتقاد اهالی به درمانگری آنان، کارساز و آرامش‌بخش بود. ... پس از سال‌های سال غربت گیاهان دارویی، طی چند سال گذشته، این شغل فعال تر شده است و جالب آن که تعداد عطاری‌ها مثل برخی شغل‌های مدرنیزه شده، افزایش یافته است. مراجعان هم بیشتر شده‌اند. شاید برخی خسته از مصرف داروهای مصنوعی باشند. اگر چه گفته می‌شود داروهای گیاهی و رسمی با هم سری به برخی عطاری‌ها می‌زنیم تا از چگونگی درمانگری آنها مطلع شویم و صحبت‌های مراجعه‌کنندگان به این مغازه‌ها را نیز می‌خوانیم:

وارد یک عطاری پراسویه می‌شوم. بوی انواع داروهای گیاهی فضا را انباشته است. چند نفر جلوی پیشخوان عرضه دارو ایستاده و ۳-۴ نفر هم روی صندلی نشسته‌اند. جلو می‌روم می‌بینم مرد سالخورده‌ای در انتهای پیشخوان نشسته و با یکی از مراجعه‌کنندگان گفت‌وگو می‌کند. او مدیر و عطار قدیمی است. به یک نفر از کارکنان که بیش از سایرین پایایی با مراجعه‌کنندگان صحبت می‌کند می‌گویم که می‌خواهم چند دقیقه با آقای... مدیر عطاری گفت‌وگو کنم. می‌پرسد در چه موضوعی؟ می‌گویم درباره رویکرد مردمی به گیاهان دارویی و... می‌گوید: «ایشان با کسی مصاحبه نمی‌کنند... شما چی...؟ علت روی آوردن برخی مردم به مصرف گیاهان دارویی و روش تشخیص دارو چیست؟ (او به عکاس می‌گوید عکس نگیرد). بعد این پاسخ را شیمیایی- بعضاً- نتوانسته نتیجه بدهد و مصرف داروهای گیاهی برایش مفید بوده است.»

این فروشنده گیاهان دارویی که تمایل ندارد نام خود را بیان کند می‌گوید: «هنوسید مهدی، بوی بر این باور است که هر کس یک بار از مصرف گیاهان دارویی راضی شده، کسان دیگر که مشکل سلامتی دارند را هم گیاهی عطاری می‌کند.» می‌پرسم شیوه تشخیص گیاه‌درمانی عطار چیست، می‌گوید: «اولویت درمانگری، پزشک است. اگر درمان بیمار به نتیجه نرسیده باشد، به عطار مراجعه و شرح مشکل را بگوید. عطار داروی گیاهی مناسب نیازش را می‌دهد.» می‌پرسم: تأثیر مصرف گیاه دارویی در

تیم: محمد بابای شیخ زاده

شخص را بگوید، پاسخ وی چنین است: «بستگی به مزاج و حال طرف دارد اگر مصرف به اندازه باشد معمولاً گیاهان دارویی ضرری برای شخص ندارد.»

بلا بودن نرخ داروها پرسش دیگر: برخی از مردم می‌گویند قیمت گیاهان دارویی بالاست. فروشنده، هم چنان ضمن پاسخ به مراجعه‌کنندگان و عرضه دارو، نیز پاسخگوی سوالم است، جواب می‌دهد: «نرخ گیاهان دارویی نیز متأثر از شرایط قیمت‌های روز هر نوع کالای دیگری و طبعاً متغیر می‌شود.» نیاز به داشتن تخصص وی در خصوص نقش و لزوم تخصص عطار که مورد پرسش بود، نیز نقی به سال‌های دیرینه می‌زند و می‌گوید: «در سال‌های بسیار دور که هر دهستان و شهر گیاه مخصوص متناسب با شرایط آب و هوای خود را داشته است، اهالی با مصرف سبزی‌های صحرائی مشکل درمانی خود را برطرف می‌کردند. حال روش گیاه درمانی با گذشته فرق می‌کند. مسلماً عرضه گیاهان

نگاهی به وضعیت درمان گیاهی و فعالیت عطاری‌ها

بخش نخست

گیاهان دارویی ارمان طبیعت به سلامت زندگی

درمان گیاهان دارویی نیاز به متخصص دارد، اما خیلی از فروشندگان تخصص این شغل را ندارند. روی صندلی نشسته منتظر نوبت و شرح مشکل جسمی و گرفتن دارو گیاهی است. از شهرستان آمده است. دلایل مراجعه به عطاری و مصرف گیاهان دارویی را تحقیق علمی- پزشکی می‌خواند مضاف براینکه می‌گوید برخی آشنایانش که مشکل بیماری داشته‌اند در اثر مصرف گیاهان دارویی درمان شده‌اند. این خانم جوان کارمند که خود را «ل.ف.» معرفی می‌کند، مشکل سنگ‌کلیه دارد. بیشتر پزشک برای درمان نسخه کیسول داروی گیاهی داده و از داروخانه رسمی گرفته و مصرف کرده است. حال برای دومین دفعه از شهرستان به این عطاری مراجعه کرده و هم چنان از گیاهان دارویی برای درمان خود استفاده می‌کند.

زمان، سنگ کلیه خرد شده و دفع می‌شود. این شهروند سپس با دادن نشانی یک دکتر متخصص داخلی که طبایش را با گیاهان دارویی در محل کارش انجام می‌دهد، اظهار می‌کند همسرش که با مشکل کم‌خونی مواجه بوده گیاهان دارویی مصرف کرده که تأثیر بسیاری داشته است. او این را هم اضافه می‌کند پیش از آن که به عطار مراجعه کند آزمایش پزشکی انجام شده ولی برای درمان از گیاه دارویی مصرف می‌کند. این شهروند

هم‌چنین پیشنهاد می‌کند دولت تدابیری وضع کند تا عطاری‌ها داروهای گیاهی را با دفترچه بیمه قبول کنند چون هزینه این داروها بالاست.»

دارو برای ۲۰ روز در میان مدت‌هاست در ناحیه گلویش چیزی مثل خلط، دهش را مشغول و بی‌قرار کرده است. برای تشخیص و درمان نزد چند متخصص رفته، دارو مصرف کرده، عکس گرفته، ولی در نهایت جواب داده شده مشکل ندارد وسالم است.

«یگانه»، دبیر، حالا از یک عطاری بیرون آمده در حالی که کیسه پلاستیکی در دستش حاوی چند بسته پودر دارو و عرقیات است می‌پرسم: دارو برای خودتان خریده‌اید؟ می‌گوید: «اولین بار است می‌خواهم از گیاهان دارویی برای ناراحتی‌ام استفاده کنم». پیش‌ترها به خیلی مکان‌های درمانی رفته دارو خریده لیکن مشکلش رفع نشده است. او درباره بیماری‌اش می‌گوید: «چیزی مثل خلط توی گلویم چسبیده است. حتی از گلویم عکس هم گرفته شده است ولی هیچ نتیجه مثبتی حاصل نشده حتی گفته‌اند مشکلی نیست و سالم هستم.» سؤال می‌کنم عطار چه گفت و دارو چه داد، می‌گوید: «حالا به عطاری گیاهان دارویی آمدم مشکل را مطرح کرده‌ام و عطار نظر داده که کیدم مشکل دارد و تاکنون هر چه برای مداوایم انجام داده‌ام بی‌فایده بوده است. بنابراین، عطار مقداری پودر و عرقیات خنکی داده که به مدت بیست روز مصرف کنم. اگر وضع گلویم خوب شد دیگر نیایم، غیر آن، بار دیگر مراجعه کنم.»

باید «صالحی»، شغل آزاد، طبیعت خدا را با قدرت خود در نظر بگیرد و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

هو نیز گرم و مایعات بدن تخییر می‌شود چنان که مشک و عسیر بوییده شود خشکی زیاد از حد دماغ و مغز موجب صداع و زکام خشک و درد چشم می‌گردد. در حیزران برای جبران کمبود مایعات بدن لازم است از سبزی‌های سرد و خیار، شیر خشک و میوه‌ها استفاده کرد...»

شناخت طبیعت انسان، دارو و تخصص درمان

«درد و مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغداری: درد و

مرض از هر جا و به هر طور که انسان برسد طبیعت خدایی پیشاپیش درمانش را داده است منتها ما قدر این درمان گیاهی را ندانسته‌ایم.

باغد